# דברים ג

א. פון פסוק [1] „ה' אלקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם כאשר דבר לכם" [2] איז רש"י מעתיק די ווערטער „יוסף עליכם ככם אלף פעמים" און איז מפרש: „מהו שוב ויברך אתכם כאשר דבר לכם, אלא אמרו לו משה [3] אתה נותן קצבה לברכתנו, כבר הבטיח הקב"ה את אברהם [4] אשר אם יוכל איש למנות וגו' [5]. אמר להם זו משלי היא אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם".

דער מקור פון דעם פירוש רש"י איז פון ספרי [6] און מדרש [7]. אין ספרי שטייט: „אמרו לו רבינו משה אי אפשי לנו שתברכנו, הקב"ה הבטיח את אברהם אבינו אמר והרביתי את זרעך ככוכבי השמים [8] ושמתי את זרעך כעפר הארץ [9], ואתה נותן קצבה לברכתינו. משל למלך כו' אמר להם משה לישראל ה' אלקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים זו משלי יש לכם ויברך אתכם כאשר דבר לכם כחול ימים וכצמחי אדמה [9] וכדגי הים וכוכבי השמים לרוב". (דער מדרש זאגט: „כך אמרו לו ישראל רבינו משה הקב"ה לא נתן קצבה לברכותינו ואתה אמרת אלף פעמים. אמר להם מה שברכתי אתכם משלי ברכתי כשיבוא הקב"ה יברך אתכם כאשר דבר לכם").

ווי מ'לערנט אויבנאויף דעם פשט אין פירוש רש"י, ווי אויך אין ספרי און מדרש, איז די טענה פון אידן געווען: די ברכה פון דעם אויבערשטן איז בלי קצבה, אז אידן וועלן זיין במספר אן א גבול [10], פאַרוואָס בענטשט זיי משה מיט א ברכה („ככם אלף פעמים") וואָס האָט א קצבה, א הגבלה.

---

1) פרשתנו א, יא.

2) להעיר משל"ה רג, א: ואנחנו רואים שהפרשיות שהם תמיד בשבתות דבין המצרים דהיינו מטות ומסעי ודברים שבהם מוזכר ניצוח ישראל להאומות וחלוק הארץ והוא ההיפך מעת רעה כו' ואח"כ יקויים הכתוב בפ' דברים יוסף ה' עליכם כו' כאשר דבר לכם, בלי קצבה לברכתנו ואז יה' תשעה באב מועד גדול.

3) כ"ה בדפוסים שלפנינו ובדפוס א'. אבל בדפוס ב', ובכת"י רש"י „למשה", ובכמה כת"י „משה רבינו". ולכאורה נכון הוא דהרי אסור לקרות לרבו בשמו בלי תואר של כבוד כמו „מורי", „רבי" וכיו"ב (סנה' ק, א, ורש"י שם). וגם הבן חמש למקרא יודע זה מהנהגתו והנהגת כל התלמידים (ראה לקו"ש ח"ח ע' 84 הערה 10). וכ"ה בספרי ובמדרש הובא לקמן בפנים. וראה שד"ח כללים מערכת כ"ף כלל קד. ואכ"מ.

4) לך יג, טז.

5) כ"ה בדפוסים שלפנינו ובדפוס ראשון. אבל בדפוס שני ובכמה כת"י רש"י הובא גם המשך וסיום הכתוב „את עפר הארץ גם זרעך ימנה". ובכמה כת"י רש"י הובא רק ההמשך „את עפר הארץ (וגו')".

6) עה"פ. וראה גם ספרי בהעלותך יו"ד, לו.

7) דב"ר פ"א, יג. וראה דב"ר (ליבערמאן) — בשינויים.

8) תולדות כו, ד — פסוק הנאמר ליצחק. וכ"ה ביל"ש כאן (אלא ששם „המקום הבטיח את אבותינו"). ובספרי (הוצאת פינקלשטיין) איתא הכתוב הנאמר לאברהם (וירא כב, יז) „כי ברך אברכך והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול". ולא הובא כתוב הב' „ושמתי את זרעך כעפר הארץ". וראה במדב"ר פ"ב, יב: את מוצא אברהם כו'.

בדב"ר הוצאה הנ"ל: הקב"ה אמר והי' זרעך כעפר הארץ (ויצא כח, יד — כתוב הנאמר ליעקב) וכן הבט נא השמימה (וירא טו, ה — הנאמר לאברהם). ולהעיר מפסיקתא דר"כ פ"ב והכתובים שהובאו שם. תנחומא תשא ט (ותנחומא באבער שם ה). ילי"ש שם (ר"פ תשא).

9) וכ"ה בספרי בהעלותך שם. וי"ג „וכעפר הארץ".

10) ראה תיב"ע כאן: ויברך יתכון בלא סכומא היכמא דמליל לכין.

לפי״ז איז אַבער ניט מובן: א) פאַר־ווָאס איז רש״י משנה און הויבט אָן מיט דער שאלה אויפן כפל הברכה אין פסוק — „מהו שוב ויברך אתכם כאשר דבר לכם״ — און ניט מיט מפרש זיין די טענה פון אידן צו משה, ווי אין ספרי און מדרש? ובפרט אָז עס איז ניט דרכו של רש״י בפירושו צו אויסטייטשן די שוועריקייט אין פסוק, נאָר גלייך מיט דעם פירוש אין דברי הכתוב, וכמדובר כמ״פ.

ב) אפילו ווען עס וואָלט ניט געווען די קושיא „מהו שוב כו׳״ — מוז מען זאָגן „זו משלי היא כו׳״, כדי עס זאָל ניט זיין בסתירה צו די ברכות פריער „אשר אם יוכל גו׳״.

ג) פאַרוואָס זאָגט רש״י אָז די הוכחה אינעם „אמרו לו״ איז פון דער הבטחת הקב״ה „אשר אם יוכל איש למנות וגו׳״ ניט ווי אין ספרי וואָס די ראי׳ ווערט געבראַכט פון התחלת ההבטחה „ושמתי את זרעך כעפר הארץ״ [11] (נוסף אויף דעם „והרביתי את זרעך ככוכבי השמים״)?

ד) וויבאַלד אָז רש״י באַווָאַרנט נאָר דעם ענין הקצבה פון „אלף פעמים״, פאַרוואָס איז ער מעתיק פון פסוק אויך די ווערטער „יוסף עליכם ככם״ [12]?

ב. אויך דאַרף מען פאַרשטיין — ועיקר: וואָס מפרשים פרעגן: [13] וואָס גיט צו די ברכה פון משה רבינו — די ברכה פון „אלף פעמים״ איז דאָך נכלל און בטל אין דער ברכה פון דעם אויבערשטן („אשר דבר לכם״) [14] וואָס איז בלי גבול וקצבה? (ובמכש״כ וק״ו פון דעם כלל הידוע — יש בכלל מאתיים מנה [15])?

מפרשים פאַרענטפערן די קשיא: א) ברכת [16] הקב״ה, איז פאַרבונדן מיטן תנאי און זי קומט נאָר ווען אידן זיינען מקיים תומ״צ, משא״כ ברכת משה איז ניט אַפהענגיק אין קיין תנאי; אָדער, ב) ברכת [17] משה איז חל בזמן הזה און ברכת הקב״ה ווערט זיין לעתיד לבא.

אַבער די תירוצים [18] זיינען מתאים נאָר לויטן ספרי און מדרש: דער ספרי ברענגט אַ „משל למלך שהיו לו נכסים הרבה והי׳ לו בן קטן והי׳ צריך לצאת למדינת הים אמר אם אני מניח את נכסי ביד בני הוא עומד ומבזבז אותם אלא הריני ממנה אפוטרופא עד שיגדל משהגדיל הבן ההוא כו׳ א״ל כל מה שנתתי לך לא נתתי אלא משלי אבל מה שהניח לך אביך הרי הוא שמור לך״, וואָס דערפון איז פאַרשטאַנדיק [19] אָז די ברכה פון אויבערשטן איז ניט אין זעלבן זמן (און אין זעלבן מעמד ומצב פון בן) וועט עס טוט זיך אויף די ברכה פון

---

11) וגם אינו מרומז שם המשך הכתוב ב„וגו׳״. וכ״ה בילק״ש כאן. וראה לעיל הערה 8.

12) ודוחק גדול לומר שבהלשון „יוסף גו״ מודגש מ״ש רש״י בהתירוץ „זו משלי היא״ בהוספה על ברכת הקב״ה (הוא יברך אתכם כו׳) — ראה משכיל לדוד בפרש״י בתחלתו, יריעות שלמה בפרש״י. ולהעיר מדב״ר לפנ״ז „ד״א למה ברכן בלשון תוספת כו׳״ — כי זהו היפך פירוש הפשוט „יוסף עליכם ככם״.

13) מפרשי רש״י, ספרי ודב״ר.

14) להעיר מהלשון במדרש אגדה כאן: אין אנו צריכין לברכתך כו׳ אבל מה שבירך הקדוש ב״ה את אבותיכם אינו בא לפחות אותה אלא להוסיף עלי׳ כו׳.

15) ב״ק עד, א (ולפלא שלא צויין במסורת הש״ס שם שנמצא גם בב״ב מא, ב).

16) ראה גו״א, לבוש האורה, באר מים חיים, דבק טוב ועוד.

17) חידושי ופ׳ מהרי״ק, משכיל לדוד, פ׳ מהרז״ו לדב״ר, וראה שפ״ח כאן. ועוד.

18) וראה לקמן ע׳ 24 ואילך.

19) כמ״ש במשכיל לדוד. וראה ספרי דבי רב לספרי שם.

אפוטרופא — משה; און אַזוי איז אויך מובן פון לשון המדרש אין דעם משל „כשיבוא המלך" און אין נמשל „כשיבוא הקב"ה", אַז די צוויי ברכות זיינען אין צוויי באַזונדערע זמנים.

אָבער אין פרש"י, וואָס איז מפרש פשוטו של מקרא, און ער זאָגט סתם „זו משלי אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם" און איז אפילו ניט מרמז אויף איינעם פון די אויבנדערמאַנטע ביאורים*[19], איז מובן אַז עס איז דאָ אַ הסברה פשוטה בזה, לויט פירוש רש"י, וואָס רש"י דאַרף איר אפילו ניט מרמז זיין.

ג. דער ביאור בזה: לפי פשש"מ (ואפילו ע"ד הדרוש פון ספרי ומדרש) איז קיין קשיא ניט פאַרוואָס משה איז מגביל די ברכה „אלף פעמים" בשעת דעם אויבערשטנ'ס ברכה איז געווען אַז עס וועט ניט זיין קיין גבול וקצבה צו זייער מספר — וואָרום אַ מענטש, ווי גרויס ער איז, איז ער דאָך אַלץ אַ נברא מוגבל.

ולהעיר מהמבואר בארוכה אין ספרי חקירה[20] אַז פון מוגבל'דיקע זאַכן קען זיך ניט צוזאַמענקלייבן אַ ריבוי וואָס איז בלי גבול ומספר ממש. ולדוגמא דער המשך פון זמן קען ניט זיין אַן אַ סוף וגבול, וויבאַלד אַז זמן איז צונויפ־געשטעלט פון רגעים שעות ימים כו', וועט דאָך אויסקומען אַז איין בל"ג איז גרעסער פון אַ צווייטן בל"ג (דער בל"ג פון שעות, וואָס יעדער שעה אַנטהאַלט פיל רגעים — לגבי בל"ג פון רגעים. וכיו"ב) — און עס קען ניט זיין איין בל"ג גרעסער פון אַ צווייטן בל"ג[21]. עי"ש ואכ"מ.

ד. בכלל, בפשטות רעדט זיך אין ספרי און מדרש (ניט וועגן בלי גבול ממש, נאָר) וועגן אַ מספר גדול ביותר[22]. די ברכה פון אויבערשטן „והרביתי את זרעך ככוכבי השמים ושמתי את זרעך כעפר הארץ" (ניט דערמאַנענדיק קיין מספר), מיינט אַז זיי וועלן זיין אין אַזאַ ריבוי[23] מופלג[24] אַז

---

*) בספרי לפנינו איתא (בשתי הפעמים) הבאי (בב'). וכ"ה בילק"ש פרשתנו (רמז תתה). (ובספרי הוצאת פינקלשטיין „הבייי"). וכ"ה בפרש"י פרשתנו שם (אלא שהובאה (רק) התחלת לשון הספרי). ובחולין שם „לשון הואי" (וכ"ה ברש"י שם), אבל על גליון הש"ס (וכ"ה במהרש"ל שם) נסמן: צ"ל הבאי בכל העמוד, ומביא שכך איתא בתמיד (כט, א), ערוך ערך גומא ופרש"י פרשתנו שם. וכן הובא בהגהות דק"ס (חולין שם) מכת"י ש"ס וכותב „וכ"ה בילקוט מלכים א' א' וכן הוגה בד' שונצינו שבידי". וראה הל' ת"ת לאדה"ז ספ"א (מרמב"ם הל' ת"ת ספ"א. טושו"ע יו"ד סרמ"ו ס"ו) „לדברי הבאי".

בערוך השלם ערך הבאי הביא גם ממשנה וגמ' נדרים כד, ב „נדרי הבאי שבועות הבאי", ועד"ז בירושלמי שבועות פ"ג. וכתב שבכל המקומות האלה הגירסא הנכונה הואי (בוא"ו) והיא מלשון פרסית שעיקר הוראתה הבל ורוח כו'.

וראה שו"ת הרמ"ע מפאנו סי' עג: הנה ברכו את ה' ר"ת **הבאי**, שאין בדבריהם דבר בטל, אלא ודאי שיחתן והיינו הבאי שלהם צריכין למוד בלי ספק.

---

*19) ראה לקמן ע' 29 (סעיף יו"ד) — אבל מובן שזהו ע"פ „רמז" שבפשט, ולא פשוטו ממש.

20) ראה ס' החקירה להצ"צ ע' 56 ואילך. ע' 228 ואילך. דרמ"צ נז, א ואילך. ובכ"מ.

21) ראה גם דרמ"צ קכא, ריש ע"ב.

22) כמובן גם מהמשל בספרי שהבן בקש „תן לי הכסף וזהב שהניח לי אבא בידך עמד ונתן לו משלו כדי פרנסתו". ובפרט בדב"ר שם „למלך שאמר לשר הצבא שילך לחלק ללגיונו מליטרא של זהב הלך ונתן להן מחמשה חמשה זהובים ומי' זהובים".

23) והספרי לשיטתי' (פרשתנו א, כח): דברו הכתובים לשון הבאי־ כו' (ועד"ז חולין צ, ב — הובא בפרש"י כאן) אבל מה שאמר המקום לאברהם אבינו והרביתי את זרעך ככוכבי השמים ושמתי את זרעך כעפר הארץ — אינם דברי הבאי.

24) ובפרט את"ל שהכוונה שיהיו ככוכבי השמים וגם כעפר הארץ ביחד, וכדמשמע קצת בספרי (הוצאה הנ"ל) שהובא כתוב שמפורש שניהם

אזא מספר איז גאר שווער צו ציילן[25],

וע"ד חול הים (וואס איז די הבטחה צו אברהם אבינו[26] „כחול אשר על שפת הים" און ווי ער פירט אויס אויך דא אין ספרי „כחול ימים") האט דאך א מספר, אבער זיין מספר איז אין אזא ריבוי מופלג אז מ'ציילט אים ניט „אשר לא יספר מרוב"[27]:

און ווי עס איז מוכרח ביי „ויצבר[28] יוסף בר כחול הים הרבה מאד עד כי חדל לספור כי אין מספר", כאטש ס'איז מובן אז דער „אוכל שבע שנים" וואס יוסף האט צונויפגעזאמלט און „נתן בתוכה" איז געווען בגבול, נאר עס איז געווען בריבוי מופלג, און דערפאר חדל לספור „הסופר לספור" „כי אין מספר" פון די מספרים וואס — ציילערס נוצען[29].

און דאס איז געווען (לויטן ספרי ומדרש) די טענה צו משה'ן „אלף פעמים" איז „קצבה לברכתנו", ער איז מגביל זייער ברכה, עס איז א סך א קלענערע צאל ווי דער אויבערשטער האט געזאגט, „אלף פעמים" ציילט מען.

אבער אין פשש"מ איז דאס ניט א(זא) קשיא, ווייל אלף פעמים פון דעם מספר פון אידן דאמאלס איז א ריבוי מופלג ביותר. דעריבער הויבט ניט אן רש"י ע"ד ווי אין ספרי ומדרש מיט „אמרו לו",

וויבאלד אבער אין פסוק שטעלט זיך די שאלה „מהו שוב ויברך אתכם כאשר דבר לכם", איז דאס מכריח — „אלא — אמרו לו כו'", כדלקמן.

ה. אידן זיינען דעמאלט געווען ששים ריבוא[30] הגברים בני עשרים[31] עד ששים שנה[32], דערצו קומט צו גברים עד בני כ' און למעלה משש און נשים וטף, וועט דער חשבון זיין לכה"פ ארום צוויי מיליאן[33]; „אלף פעמים" דער מספר, וועט זיין בערך צוויי ביליאן! איז אין פשש"מ לייגט זיך ניט אז מ'זאל אויף דעם קומען מיט א טענה היתכן אז איין פאלק — ציילט נאר צוויי ביליאן.

ועוד וג"ז עיקר — ס'איז רגיל אז מיט „אלף פעמים" מיינט מען ניט בדיוק אלף, נאר א ריבוי פעמים ככה, כולל

---

„ככוכבי השמים וכחול". ולהעיר שגם בספרי לפנינו (וכן בפ' בהעלותך שם) בסיום דברי משה מונה כולם כחול ימים וככוכבי השמים האדמה (וכעפר הארץ), וכדגי הים וככוכבי השמים לרוב.

25) ראה זח"ב קעא, ב: אי כל בני עלמא מיומא דאתברי אדם יכנשון לממני כוכביא לא יכלין לממני כד"א (לך טו, ה) וספור הככבים אם תוכל לספור אותם.

26) שהובא בספרי הנ"ל (אלא שבכתוב ממשיך „וכחול אשר על שפת הים". ואולי זהו טעם הגי' בספרי לפנינו שלא הובא כתוב זה כ"א „כעפר הארץ"). ועד"ז בוישלח לב, יג — הנאמר ליעקב (ושם: כחול הים), וראה פרש"י שם.

27) וישלח שם.

28) מקץ מא, מט.

29) פרש"י מקץ שם. ובמפרשי רש"י.

30) כמ"ש רש"י בפסוק שלפנ"ז א, יו"ד. וכן הי' מנינם ביציאתן ממצרים (בא יב, לז) ועד"ז (ג' אלפים וה' מאות ונ' יותר מס"ר) כשנמנו בתחלת נדבת המשכן וכשהוקם המשכן (כהובא בפרש"י תשא ל, טז), שבזמן הנ"ל מדבר כאן משה, כמ"ש (א, ט): ואמר אליכם בעת ההיא גו'.

31) כמפורש בכל מנינים הנ"ל — תשא ל, יד. ר"פ במדבר (א, ג). פינחס כו, ד. פרש"י תשא שם, טז. וכן פרש"י במספרם ביציאתם ממצרים (בא שם). וראה מפרשי רש"י שם.

32) ראה ב"ב קכא, ב (וברשב"ם שם בסוף הע'). רש"י שה"ש ג, ז. גו"א לפרש"י תשא שם. תוד"ה ודחי מגילה טז, א — ובהגהת היעב"ץ שם. ולהעיר מחזקוני תשא ל, יד.

33) להעיר מבית אלקים להמבי"ט שער היסודות פמ"ז.

אויך מער ווי אלף[34], און אזוי קען מען אויך מפרש זיין בפשטות בדברי משה[35].

ובפרט אז דער ריבוי פון אידן וואס קען זיין על פני היבשה, איז דאך ניט א ריבוי ווי כוכבי השמים און עפר הארץ (און חול הים), וואס דער שטח היבשה פון כדור הארץ האט א מדה מסוימת („שיתא אלפי פרסי הוי עלמא"[36]) און מקומו של אדם ד' אמות[37], קען מען אויסרעכענען און משער זיין[38] וויפל מענטשן קענען זיך געפינען אויף דעם גאנצן שטח היבשה*[38] פון כדור הארץ. ובפרט נאך אז עס זיינען פאראן און עס ווערן זיין (אויך לעת"ל) אויך אנדערע אומות, און בע"ח, בתים, שדות וכרמים כו' — ועוד ועיקר — אידן איז זייער ריכטיגער ארט (לויט תורה) אין ארץ ישראל[39], איז דאס טאקע ארץ הצבי*[39] אבער אלץ נאר א טייל פון דער גאנצער יבשה[40]. איז דאך מובן אז דער מספר וויפל מענטשן[41] עס קענען זיך געפינען אין דעם שטח כדור הארץ[42], איז עס א סך קלענער פון דעם ריבוי מופלג פון עפר הארץ, און חול הים (ובפרט אלע צוזאמען)*[42].

איז בפשט"מ „יוסף עליכם ככם אלף פעמים" ניט בסתירה צו ברכות הקב"ה הנ"ל — וואס דער ריבוי פון ברכות הקב"ה איז געזאגט בדרך השאלה[43], ניט ממש[44] ווי כוכבי

---

34) ראה דב"ר שם בתחלתו: כתוב אלף פעמים אלף פעם אין כתיב כאן אלא אלף פעמים — (ראה חי' הרד"ל שם).

35) וצ"ע בפרש"י ש"ב כד, ג.

36) פסחים צד, א. וגם לפי הקושיא בהמשך הגמרא שם, הרי זה רק שהשיעור הוא גדול יותר. וברמב"ם (הקדמה לפיה"מ ד"ה אחר כן ראה להסתפק): כדור הארץ כו' הוא כדור שיש בהקפו ארבעה ועשרים אלף מיל.

37) פרש"י ויצא כח, יג. בשלח טז, כט.

38) ובמכ"ש שיודעין לשער כמה טיפין בים (הוריות י', א).

*38) ובפרט שהשיעור דשית אלפי פרסי (בפסחים שם) הוא של כל העולם (גם ימים וכו'). וראה תוד"ה כל שם.

39) להעיר מירושל' בכורים פ"ג סוף ה"ג: בן אדם בית ישראל יושבים על אדמתם (יחזקאל לו, יז) הא כל ישיבה שלך (מינוי זקנים — פני משה) לא יהא אלא על אדמתך.

*39) דניאל יא, טז. גיטין נז, א.

40) בפסחים שם „מצרים ה' ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה ומצרים אחד ששים בכוש וכוש אחד ששים בעולם". וארץ ישראל ה"ה ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה — מגילה ג, א. ב"ק פב, סע"ב (וראה סוף סוטה). פרש"י עה"ת שלח יג, כה. תוד"ה חמשה ב"מ כח, א.

41) להעיר מתניא פל"ז (מח, א) שיש ששים ריבוא נשמות פרטיות והן „שרשים וכל שרש מתחלק לששים רבוא ניצוצות שכל ניצוץ הוא נשמה אחת וכן בנפש ורוח בכל עולם מארבע עולמות אבי"ע" (וזה הס"ה של כל ניצוצי נשמות ישראל, וראה החשבון בלקוטי הגהות לתניא ע' לז), ובפשטות אפשר להיות כמה ניצוצות בגוף אחד, ממחז"ל (בנוגע לכו"כ) שהוא שקול כנגד כו"כ, וכל מלך הוא נשמה כללית, ומרע"ה שקול כנגד ס"ר. ועוד.

וראה שער רוה"ק להאריז"ל (סמוך לתחלתו (יח, ב)) שהאדם יש לו תרי"ג ניצוצות נפשות בשורש נפשו ותרי"ג רוחין ברוחו ותרי"ג נשמות בנשמתו כו'. ואכ"מ.

42) וצ"ע — לאחרי תחה"מ שיקומו הכל. וראה לקו"ת צו (יז, א) ריבוא רבבות. ובשער האמונה פנ"ז אלפי אלפים רבבות לאין שיער. וראה עשרה שאלות לרס"ג (נדפס בתורתן של ראשונים — הורביץ, פרנקפורט, תרמ"ב) השאלה השלישית.

*42) ראה לעיל הערה 24.

43) וכדמוכח מזה שבכו"כ כתובים בנ"ך נאמר הלשון „כחול אשר על שפת הים" בדרך גוזמא — ראה יהושע יא, ד. שופטים ז, יב. ש"א יג, ה. ש"ב יז, יא. מ"א ד, כ. ה, ט (שם נאמר על חכמת שלמה ולא על ריבוי בכמות). חבקוק א, ט. ועוד.

44) וכן מוכח ביריעות שלמה כאן, שברכת ה' הוא בקצבה ולא בלי מספר גם בהשאלה (כנ"ל להספרי) דאל"כ אינו מובן מש"כ בפ' דברי רש"י „כלומר אני מוסיף על ברכת ה' שיהי' אלף פעמים ר"ל מה שאתם עתידים להיות בברכת ה' יוסף ה' עוד עליכם אלף פעמים".

45) ראה פרש"י ר"פ שמות „שנמשלו לכוכבים

שמים[46], עפר הארץ[47] (און חול הים)[48], און לאידך קען אויך אלף פעמים הייסן (בהשאלה) בלי מספר.

וויבאלד אבער עס שטייט נאכאמאל „ויברך אתכם כאשר דבר לכם", איז מוכח אז משה האט דאס געמוזט מוסיף זיין אלס ענטפער אויף א טענה ושאלה פון אידן. דעריבער זאגט רש"י אז אידן האבן געזאגט „משה אתה נותן קצבה לברכתנו כבר הבטיח הקב"ה את אברהם אשר אם יוכל איש למנות וגו'".

ו. אויפן פסוק „אשר אם יוכל איש למנות" זאגט רש"י „כשם שאי אפשר לעפר להמנות כך זרעך לא ימנה". עפ"ז איז פארשטאנדיק אז ברכת ה' איז געוען ניט אז זיי זאלן זיין אזויפיל וויפל ס'איז דא עפר הארץ, נאר אז מפני הריבוי מופלג וועלן זיי ניט געציילט ווערן פונקט ווי עפר וועלט ניט געציילט[49]. און דאס איז געווען די שאלה פון אידן „אתה נותן קצבה לברכתנו": וויבאלד דער אויבערשטער האט מבטיח געווען אז ס'וועט זיין אזא ריבוי וואס ס'איז ניט רגיל כלל אז מ'זאל עס ציילן, „זרעך לא ימנה" — ווי אזוי קומט משה און זאגט א מנין „ככם אלף פעמים", אז זיי וועלן יע געציילט ווערן[50].

ואע"פ אז „ככם אלף פעמים" קען מיינען א ריבוי עצום (און ווי גערעדט פריער אז עס קען מיינען (דרך גוזמא) אפילו מער ווי אלף פעמים ככה) — איז עס פארט אן ענין פון קצבה, זיי ווערן געציילט און געמאסטן מיט אן ערך ויחס צו דעם מספר וואס זיי זיינען דעמאלט געווען, „ככם אלף פעמים".

און דאס איז דער חילוק צווישן ספרי ומדרש און פרש"י: לויטן ספרי (ומדרש) איז די טענה צו משה"ן „אתה נותן קצבה לברכתנו" אז משה זאגט א סך א קלענערן מספר וויפל אידן עס וועלן זיין לגבי דעם ריבוי מופלג פון דעם אויבערשטנ'ס ברכה אז זיי וועלן זיין ככוכבי השמים און כעפר הארץ[23] (וואס דעריבער ברענגט ער אין ספרי פריער, דעם (שפעטערדיקן) פסוק „והרביתי את זרעך ככוכבי השמים" צו מבאר זיין אז

---

שמוציאן ומכניסן במספר כו'". והיינו שגם בהם יש מספר, אף שהוא ע"י הקב"ה.

46) וכדמשמע גם מזה שבנחמי' (ט, כג) נאמר „הרבית ככוכבי השמים". ובעקב (יו"ד, כב) שאמר משה „ועתה שמך ה"א ככוכבי השמים לרב", אף שבכניסתם לארץ היו רק מעט יותר מס' רבוא (פינחס כו, נא-ג).

והא דאין רש"י מפרשו, י"ל (ע"פ הנ"ל) כי לגבי „שבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה" (עקב שם), הרי הריבוי דס' רבוא גברים מבן כ' ומעלה לבד כל הנ"ל הוא ריבוי ע"ד כוכבי השמים לרוב. ובפשטות יותר י"ל דרש"י סמך ע"ז שכבר פירש בפרשתנו (א, יוד) „הנכם משולים כיום קיימים כו'". [אבל עצ"ע כיון שבפ' עקב לא נאמר „היום" כבפרשתנו, שזהו עיקר דיוקו של רש"י. — וראה לקו"ש דברים תש"נ ובהערה 8 שם]. וראה בית אלקים שם.

47) ראה לקמן בפנים שרש"י לא פירש הדמיון לעפר הארץ כפשוטו.

48) ומפורש ברש"י ח"ש כד, ס: את היי לאלפי רבבה את וזרעך תקבלו אותה הברכה שנאמר לאברהם בהר המורי' הרבה ארבה את זרעך גו', וא"כ ה"ז מועט יותר מברכת משה. ולהעיר מרש"י יומא כב, ב ד"ה כתיב.

49) ועד"ז צריכין לפרש בפששט"מ הפסוק שלאחז"ל (לך טו, ה): הבט נא השמימה וספר הכוכבים אם תוכל לספור אותם ויאמר לו כה יהיה זרעך, שההבטחה היא בזה שלא יוכלו למנות זרעך כמו שאא"פ למנות הכוכבים. וכן י"ל בהפסוקים דוירא כב, יז. תולדות כו, ד. וכן הוא בוישלח שם. וכן בירמי' לג, כב. ועפ"ז מובן מה שלא פרש"י בכל הפסוקים הנ"ל „דברו הכתובים לשון הבאי" כמו שפירש בפרשתנו (א, כח) תחלת הדרשא בספרי, כי (נוסף ע"ז דבפשוטו של מקרא צ"ע אם אפשר לומר כן בברכת ה'), השיווי הוא בזה שא"א למנות אותם.

50) להעיר מידי משה לדב"ר באן. רש"י ר"פ תשא ד"ה ולא.

אויך דער פסוק „ושמתי את זרעך כעפר הארץ" מיינט מען דאָס דעם ריבוי מופלג שבזה[51]).

לויט רש"י אָבער איז די טענה „אתה נותן קצבה לברכתנו" ניט אויפן כמות המספר נאָר דאָס וואָס ער זאָגט אויף זיי אָ מספר בשעת דער אויבערשטער האָט מבטיח געווען אז זיי וועלן זיין ניט בגדר מספר. דעריבער ברענגט ער (ניט דעם פסוק כוכבי השמים, אָדער כחול הים[52], וואָס ביי זיי איז שייך אָ גדר מספר כנ"ל[53], נאָר) דעם פסוק „אשר אם יוכל איש למנות וגו'"[54], כנ"ל.

ז. אויף דעם איז משה'ס ענטפער „זו משלי היא אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם": די ברכה וואָס ער גיט איז אויך יוסף (ה'), די ברכה וואָס דער אויבערשטער גיט, וויבאַלד אָבער די ברכה איז „משלי", ער זאָגט דאָס, ווערט די ברכה פון עם געזען (ובמילא אויך געזאָגט) מיט אָ קצבה; „אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם", די ברכה וועט מקוים ווערן ווי דער אויבערשטער בענטשט „כאשר דבר לכם", אָז „אשר אם יוכל איש למנות וגו'".

דוגמא (אבל לא — ממש) לדבר: די עשרת הדברות האָט דער אויבערשטער געזאָגט צו די אידן בדיבור אחד און דערנאָך זיינען אויך געווען די זעלבע עשרת הדברות כל דבור ודבור בפני עצמו[57].

ח. מיינה של תורה בפרש"י:

ס'איז מבואר אין כתבי האריז"ל[58] (וואָס מוצ"ק זה, ה' מנחם-אב[59] איז זיין יאָרצייט) אין דעם מאמר הנ"ל וואָס משה האָט געזאָגט „ע"כ משלי מכאן ואילך ויברך אתכם כאשר דבר לכם" — „כי משה בג' א-ל שד"י", און ווען די אותיות זיינען מלאים („כזה אל"ף למ"ד שי"ן דל"ת יו"ד עם הכולל") „יעלו בגי' אלף והיא האלף של בינה", און כחו של משה איז געווען „עד אימא ולכן ברכם באלף פעמים", און דעריבער זאָגט ער „ע"כ משלי מכאן ואילך ויברך אתכם מבחי' אבא עילאה".

און די הסברה אין דעם איז אויך מבואר אין דעם לשון „יוסף עליכם ככם": משה, וויבאַלד ער איז אָ בשר ודם[55] אָ מוגבל במקום און אין אָ זמן מסוים, קען ער זיך ניט „אויסטאָן" פון גבול, פון דעם מספר אידן „ככם" וואָס ער זעט פאָר די אויגן, און בענשט זיי — זיין ברכה איז „יוסף עליכם ככם"[56]; משא"כ די ברכה פון אויבערשטן, וואָס ער איז ניט באַגרענעצט כלל — אין זיין הבטחה (צו אברהם'ען) „אשר אם יוכל איש למנות וגו' גם זרעך ימנה", ער זעט זיי דעמאָלט ווי זיי וועלן זיין אין דעם מצב „אשר אם יוכל איש למנות וגו'".

---

51) ופשיטא להגירסא שמובא הכתוב שנאמר בו מפורש כחול הים כנ"ל. וכן מסתבר מהסיום בספרי לגירסתנו שמדובר בענינים שהם בגדר מספר, ורק שהם ריבוי מופלג, שאין רגילים כלל לספור בפועל. וראה לקו"ת שבהערה 53.

52) בנוגע להכתובים שבהם נאמר שיהיו כחול הים שלא הובאו בפרש"י אפשר לתרץ (בדוחק עכ"פ) כיון שאי"ז ריבוי כ"כ כעפר הארץ כו', כנ"ל הערה 26.

53) ראה לקו"ת בלק סז, ד ואילך. סח, ג.

54) וכן לגי' הדפוסים וכת"י רש"י שהובא גם המשך וסיום הכתוב „את עפר הארץ", מובן, שהרי זהו ההפרש בין עפר הארץ לכוכבי השמים וחול הים, שהם בגדר מספר עכ"פ, משא"כ עפר הארץ בבלקו"ת שם. ולכן (גם לגירסא זו) הביא רש"י הכתוב שיהיו כעפר הארץ ולא הכתובים שלאח"ז (הנ"ל הערה 49). וראה לעיל הערה 52.

55) ראה ספרי בהעלותך שם.

56) ראה צפע"נ עה"ת כאן.

57) מכילתא הובא בפרש"י יתרו כ, א.

58) שער הפסוקים ול"ת עה"פ.

59) שחל בשבוע דפ' דברים או בהימים שמתברכים משבת דברים (בכשנה זו — תשל"ט).

אויך אין דעם זעט מען די התאמה פון פששׂ"מ מיט פנימיות התורה:

וי"ל די הסברה בזה: דער ענין פון בלי קצבה (ווי דאָס איז לפי' הספרי והמדרש) כאטש אז דאָס מיינט ניט בלי מספר בפועל, נאָר בהשאלה כנ"ל, איז אָבער דער ענין פון „אין מספר" אפילו בהשאלה, וויבאלד עס שטייט אין תורת אמת, אַן ענין אמיתי, ד.ה. אז דאָס וואָס מ'זאָגט אז אידן וועלן זיין ככוכבי השמים כעפר הארץ וכחול הים אָ ריבוי וואָס „לא יספר מרוב" איז עס ווייל בשרשו נעמט זיך דער לא יספר פון בלי מספר האמיתי, נאָר ווי דאָס ווערט נמשך בעולם (וואָס איז מוגבל) קומט דאָס אַראָפּ באופן של „לא יספר מרוב".

ד.ה. די הגבלה און מספר איז דעם וואָס אידן זיינען ככוכבי השמים כעפר הארץ וכחול הים איז ניט מצד עצמם וענינם, נאָר מצד דעם וואָס זיי זיינען אַראָפּגעקומען בעולמות ביז בעוה"ז, אָבער באמיתית ובפנימיות איז ענינם (שרשם למעלה —) בלי מספר האמיתי[60].

ועפ"ז קומט אויס, לויט ספרי והמדרש, אז דער ריבוי מופלג ביי אידן ככוכבי השמים כעפר הארץ וכחול הים וואָס „לא יספר מרוב", נעמט זיך דאָס פון בחי' בל"ג למעלה, פון עולמות א"ס העכער פון אצילות. און ריבוי בהגבלה וואָס אויך בלשון בנ"א ווערט דאָס אָנגערופן „מספר", שרשו למעלה בבחי' גבול, ע"ס דאצילות[61].

ט. אויך וועט עס רעדט זיך וועגן אידן ווי זיי זיינען ניט בריבוי מופלג כ"כ ווי לדעת רש"י, איז דאָ אַ חילוק צווישן ברכת משה און ברכת הקב"ה: עס הערט זיך די הגבלה ומספר שבהם (ברכת משה), אָדער די הגבלה הערט זיך ניט אַן — בדוגמת עפר הארץ (ברכת הקב"ה) כנ"ל.

און ווייבאלד אז אַלע ענינים האָבן אַ שורש למעלה, איז פאָרשטאָנדיק אז דער שורש פון די צוויי ענינים למעלה איז פון אַזאָ מדריגה וואו עס איז דאָ כלי (אצילות), וואָס דאָרט הויבט זיך אַן דער ענין ההתחלקות וההגבלה ובמילא — מספר[62]. און דערפאָר ווערט דאָס נמשך אויך למטה אין הגבלה ומספר בפועל (אויך בלשון בנ"א).

[משא"כ ווי דער שורש איז מבחי' האור שלמעלה מכלים, ד.ה. פון אַן אָרט וואו ס'איז ניטאָ קיין כלים, ווערט פון דעם נמשך אויך למטה אַן ענין פון בלי מספר[63] (לפ"ע העולם), אָ ריבוי ככוכבי השמים כעפר הארץ וכחול הים].

דער חילוק צווישן די צוויי אופנים איז, צי ס'הערט זיך אַן דער ענין הכלים אָדער עס הערט זיך ניט אַן.

---

60) וע"ד משנ"ת בלקו"ש ח"ז ע' 154 ואילך, בהענין דפשיטות, והעדר השינוי בהאור שהוא משל על פשיטות וע"ז „שאני ה' לא שניתי", שהוא לפי שנמשך מבחי' הפשיטות כו' שלמעלה, ורק באור למטה להיותו נברא מוכרח שיהיו בו גדרים והגבלות.

ולהעיר גם מהמבואר בענין בכל מאדך שאף שהוא רק מאוד שלך שרשו מבחי' מאד שלמעלה, בל"ג האמיתי, שלכן ממשיכים בחי' מאד האמיתי בל"ג שלמעלה — ראה לקו"ש חי"ז ע' 115. וש"נ.

61) להעיר מדרושי ח"ש בתו"ח (קכו, ג ואילך) ביאוה"ז בהוספות (קלא, ג ואילך) המשך תער"ב (פל"ד, פפ"ו) ובכ"מ — בהחילוק דמספר האורות והכלים, דבאורות כל מה שלמעלה יותר הוא בבחי' ריבוי יותר (אלא שאינם בבחי' התחלקות אלא עומק הגדולה והרחבה מצד עצם האור כו'), ובכלים כל מה שלמטה הוא בריבוי יותר (אלא שהוא בחלקים רבים), וראה בסוף פפ"ו שם ופפ"ט שם.

62) ראה המשך שם שם פפ"ה.

63) ראה המשך תער"ב שבסוף הערה 61.

עפ"ז קומט אויס, אז ברכת הקב"ה לויטן פירוש הספרי והמדרש איז מבחי' הכתר, וואו ס'איז ניטאָ קיין כלים, משא"כ ברכת הקב"ה לויט פרש"י איז פון בחי' חכמה, וואס דאַרטן זיינען דאָ כלים[64] נאָר זיי הערן זיך ניט אָן, זיי זיינען בטל צום אור, וואס דערפאַר ווערט חכמה בכלל, אויך די כלים שבה, אַנגערופן חיוהי — אורות[65], און ברכת משה וואו ס'הערט זיך אָן דער ענין ההגבלה ומספר, איז מבחי' בינה[66], וואס דאַרטן הערט זיך אָן דער ענין הכלי[65].

און דורך דעם לימוד אין תורה אין די ביידע אופנים — פשט (ובכלל — נגלה דתורה), וואס ענינו בכללות איז „מספר"[66] שבתורה, און פנימיות התורה, תורתו של האריז"ל (וואס ווי דער אריז"ל האָט גערעדט[67] דדוקא בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכמה און וואס בימינו נתגלתה בתורת החסידות ובאופן שיתפרנסון[68] מיני', חסידות חב"ד), וואס איז בכללות דער אין סוף שבתורה, העכער פאַר גדר מספר[69], און אין אָן אופן פון תורה אחת, ווערט מען זוכה זיין צום זמן פון „והי' מספר בנ"י גו' אשר לא ימד ולא יספר"[70] וואס ווערט זיין לעת"ל, ובקרוב ממש.

(משיחת ש"פ דברים תשל"ו)

---

64) ובלקו"ת במדבר (ז, סע"ג ואילך) אוה"ת וארא (ע' קג ואילך) המשך תער"ב (שבהערה 60) ועוד, שמבואר שהמלכות שרש בחי' מספר כו' (ע"ש) הוא בכללות יותר, ואכ"מ.

65) ראה לקו"ת ס"פ מטות (פז, סע"ד), ושנ"ב ובכ"מ.

66) סד"ה ביום השני תרפ"ה (בסה"מ קונט' ח"ב תע, א). סה"מ ה'ש"ת ע' 68. סה"מ תש"ה ע' 193.

67) אגה"ק סכ"ו (קמב, ב).

68) לשון התקו"ז (ת"ו בסופו). ובהקדמת מקדש מלך לזהר: יתפרנסון . . כשיפורש להם אמיתות מאמריו כו'. ובכסא מלך (לתקו"ז שם): בדרא בתראה דוקא קרוב לימות המשיח כו' (אף אשר) זה כמה מאות שנים שנתגלה כו' (כי הלימוד צ"ל דוקא באופן של) יתפרנסון כו' יפורשו מאמריו העמוקים בהקדמות שגילה האר"י זלה"ה כו' שיבינו כו' כי הלומד גירסא בעלמא הגם שיש לו שכר טוב כו' עכ"ז הסגולה דבגיני' וקראתם דרור היא כשיתפרנסון וילמדו פירושי המאמרים כו'. — ראה גם כן הקדמת הרח"ו לשער ההקדמות.

69) מקומות שצוינו בהערה 66. וראה סה"מ ה'ש"ת שם: פנימיות התורה הנה בכללותו הוא בחי' בל"ג אלא שהוא בהכלים דהגבלה. ובהמשך תרס"ו ע' תקכב: ובפנימיות התורה אינו שייך לומר ארוכה מארץ ג'כ.

70) הושע ב, א. וראה לקו"ת בלק שבהערה 53. אוה"ת נ"ך שם. וראה בארוכה בשיחה שלאח"ז.